

Веће ИДС Универзитета уметности
Сенат Универзитета уметности
Београд

Извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације Самира Смајовића
”Времинисценција” визуелна трансформација драмског времена
као метод рефлексije животних искустава у експерименталном филму

Уводно образложење

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације *”Времинисценција” визуелна трансформација драмског времена као метод рефлексije животних искустава у експерименталном филму* кандидата Самира Смајовића:

Синиша Бокан, ред. проф. (Академија уметности Нови Сад)
др Александра Миловановић, ванр. проф. (ФДУ)
Драган Димчић, ред. проф. (ФДУ)
Иван Шијак, ред. проф., коментор (ФДУ)
и Милош Павловић, ред. проф., ментор (ФДУ)

на састанку одржаном 10. фебруара 2024. године предложила је и том приликом усвојила извештај којим се позитивно оцењује докторска дисертација.

Извештај Комисије садржи: уводно образложење, биографске податке кандидата, опис и детаљну анализа докторског уметничког пројекта, критички увид, оцену резултата и закључак комисије.

Саставни део овог Извештаја је и Оцена извештаја о провери оригиналности добијен из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” у Београду.

Биографски подаци о кандидату

Самир Смајовић (број индекса: Б1/23) рођен је у Новом Пазару 1970. године. На државном универзитету у Новом Пазару уписао је основне академске студије 2009. године, где је на смеру графички дизајн Факултета за ликовну уметност успешно дипломирао 2013. године у класи професора Кемала Рамујкића са радом *Ликовна уметност као инспирација за савремени графички дизајн*. Мастер академске студије уписао је 2013. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. На одсеку за примењену уметност студијског програма за графички дизајн, а у класи професора Видана Папића, оценом 10 одбранио мастер рад на тему *Графички дизајн и визуелна нарација у телевизијској и видео продукцији* 2014. године. Школовање наставља на Интердисциплинарним студијама Универзитета уметности у Београду, групи за Дигиталну уметност. Положио све предвиђене испите, а тема докторске дисертације одобрена је у децембар 2023. године (одлука број 9/514).

Богато радно искуство кандидата везано је за Регионалну радио-телевизију Нови Пазар, где од њеног оснивања 2002. године ради на различитим креативним пословима. Његов професионални рад у аудио-визуелној области укључује дисциплине, од дигиталне монтаже и графичког дизајнера до уметничког директора телевизије. Кроз вишегодишње искуство у овим пољима специфично је заинтересован за креирање визуелног идентитета телевизијског програма, као што су дизајн логотипа, шпике, сценографије, промо материјали и др. Сарађивао је на више документарно-телевизијских пројеката од којих се издвајају *Живот града* – дневна ТВ емисија и серијал документарних емисија *Наше приче* посвећен Пазарским великанима и историји.

Учествовао је у реализацији ТВ реклама, анимираних и експерименталних филмова као што су "Loop" (2015), "Connection" (2016) и други. Његови радови публиковани су у часописима Бак и Лице улице, како и публикацијама Института за јавно здравље Србије Батут. Учествовао на колективним изложбама из домена ликовних уметности, фотографије и графичког дизајна (Галерија мултимедијалног центра, Културни центар Нови Пазар 2013.; Универзитетска галерија у Крагујевцу 2014. и др.). Кроз вишегодишње уметничке радионице у Центру за аутизам и развојне сметње Code, доприноси подизању свести о особама са посебним потребама, промовишући разумевање и инклузију.

Изабрани радови из домена дигиталне уметности:

- Визуелна реконструкција: Развој идентитета РТВ Нови Пазар.
- *Prejudices*, дигитална анимација
- *Atelier*, дигитална анимација, 3D

Опис и детаљна анализа докторског уметничког пројекта

Докторски пројекат *Времинисценција визуелна трансформација драмског времена као метод рефлексije животних искустава у експерименталном филму* је уметничко и теоријско истраживање третирања филмског времена употребом визуелних ефеката и основних структурних елемената филма.

Практични део пројекта

У *Времинисценцији* посебну улогу има представљање четири фазе живота кроз различите глумце, што визуелно наглашава пролазност и трансформацију идентитета. Коришћењем концепта четвородимензионалног простора Хермана Минковског, ликови истовремено егзистирају у више временских тачака, док манипулација ритмом, нелинеарна нарација и преклапање временских токова редефинишу наративну стварност. Филм истражује и повезаност ониризма са *uncanny valley* ефектом, користећи прецизне визуелне манипулације да би створио нелагоду и перцептивну нестабилност. Овај приступ нарушава очекивану логику стварности, продубљујући доживљај времена као покретне, нестабилне и вишеслојне структуре.

Кратки филм подељен је у седам сцена:

- Прва сцена – *Хангар и пад*, наговештај манипулације временом почиње у напуштеном хангару, где камера успорава пад младића, док казаљке на сату неометано настављају уобичајеним темпом. Ово успоравање кретања чини простор статичним, док предмети у паду, попут крхотина изломљене летве и делова сата, остају у фокусу. Светлосни акценти зрака сунца који се пробијају кроз оштећен кров, стварају визуелни контраст између пролазног времена и скоро замрзнуте динамике простора. Модификацијом временског тока кандидат повезује ликове са њиховим сећањима симболизујући транзицију између прошлости и садашњости стварајући напетост кроз просторне и временске промене.
- Друга сцена – Мајка и дете, момак и девојка, манипулација временом у овој сцени огледа се у цикличном понављању покрета и дисторзији узрочности, наглашавајући психолошку заробљеност главног јунака. Оскудан ентеријер визуелно одражава његову унутрашњу изолацију и немогућност превазилажења сопствене летаргије. Ударац мајке у груди дечака и његово посртање у сопствену пројекцију разбијају привидну линеарност времена, док се монтажним преклапањем и еластичношћу простора сугерише да је прошлост непрестано присутна. Прелазак у плесну секвенцу девојке претвара кретање у средство временске трансформације, док се унутрашње тензије ликова исказују кроз ритам, покрет и промене простора и времена.

- Трећа сцена – *Операција*, манипулација временом у овој сцени постиже се коришћењем електричног слајдера, који омогућава идентичне покрете камере при сваком понављању снимања. Монтажним претапањем и благим померањем на временској линији, ствара се ефекат континуираног кретања камере уз десинхронизоване покрете ликова, што простор операционе сале чини психоделично нестабилним и нелагодним. Ова временска дисторзија наглашава стање главног јунака, чија унутрашња борба са сопственом непокретношћу кулминира у тренутку када отвара очи – између сна и јаве, прошлости
- Четврта сцена – *Лудило*, у овој сцени, младић је затворен у кутији, а простор се трансформише у мрачну, изоловану и недефинисану димензију, рефлектујући његово унутрашње психолошко стање. Манипулација временом достиже свој најексплицитнији облик кроз преклапање покрета из прошлости и садашњости, што доводи до осећаја временског хаоса и дестабилизације линеарности. Његово тело нарушава законе гравитације, док се различите брзе и успорене варијације кретања спајају у јединствену временску дисторзију. Покрети добијају спонтану, готово рефлексивну природу, док се сам простор и време разграђују у непрекидној флукуацији између прошлих и садашњих тренутака, укидајући границу између субјективне перцепције и објективне стварности.
- Пета сцена – *Коначни обрачун*, манипулација временом у овој сцени остварује се кроз *morphing* технику, где прелазак младића у средовечног човека у инвалидским колицима визуелно наглашава пролазност времена и сложеност личне трансформације. Интерполација пиксела ствара сликовни шум који појачава осећај преласка из једне фазе живота у другу. Одлука главног јунака да прихвати живот материјализује се кроз *superspeed* ефекат, који убрзава његове покрете до границе надљудске динамике. Комбинација *motion blur*-а и изненадних заустављања симболизује ослобађање од унутрашњих ограничења и потенцијал за нови почетак. Све верзије јунака, од дечака до старца, сусрећу се у истом кадру, сажимајући читав животни век у један тренутак филмске стварности.
- Завршна сцена – *Хангар и сусрет ликова*, у финалној сцени, манипулација временом доводи ликове у стање унутрашње хармоније и препознавања. Напуштени простор остаје непромењен, али кроз поновни сусрет ликови успостављају нови однос са сопственом прошлошћу. Временска петља се затвара – повратак у прошлост сада добија нови облик. Спори покрети и долазак „новог времена“ симболизују прихватање судбине, док тишина и погледи постају основни носиоци комуникације. Визуелна и звучна композиција сцене сугеришу мир и контемплацију, представљајући снажан контраст у односу на претходне хаотичне и динамичне секвенце.

Визуелни ефекти у *Временисценцији* играју кључну улогу у наративној структури, омогућавајући манипулацију временом као суштински тематски елемент. Успорени

кадрови, попут разбијања ручног сата у *slow motion*-у, симболизују деструкцију хронолошког реда и истичу унутрашњи сукоб јунака. 3Д моделовање и *motion tracking* омогућавају беспрекорну интеграцију дигиталних објеката, као што је сат који се распада, наглашавајући психолошку и временску дезинтеграцију. Техника *морфовања* визуализује пролазак кроз различите фазе живота, компресујући време и симболизујући унутрашњу трансформацију главног јунака. *Super-speed ефекат* представља његову хиперактивност као покушај преузимања контроле над сопственим током живота. *Floating future instances in time* ствара визуелни парадокс, омогућавајући сусрет јунака са његовим будућим ја, чиме се проблематизују појмови предодређености и идентитета. Визуелни ефекти у филму нису само техничка средства, већ интегрални део филмске поетике који обликују драматуршки ритам и психолошку дубину наратива.

Писани део пројекта

Писани део уметничког пројекта садржи теоријско-методолошко истраживања феномена времена у аудио-визуелној уметности и њеним дигиталним доменима, са циљем јасног образложења и дефинисања метода практичног рада. Структуре писаног рада обухвата 148 страница или око 227.000 знакова и састоји се од више поглавља: Увод и Поетичко-теоријски оквир и методологија (стр. 5–12), О времену и филму (стр. 13–25), Филм као темпорална уметност (стр. 26–50), Сценарио филма; Сториборд; Визуелни идентитет филма *Времинисценција*, Специјални и визуелни ефекти (стр. 51–116), Уметничко-техничка анализа пројекта *Времинисценција* (стр. 117–126) и Закључак (стр. 127–135). Следе одељци: Литература (стр. 136–139) са 71 јединицом на српском и енглеском језику. На почетку рада налазе се апстракти на српском и енглеском језику, а на крају је биографија кандидата.

Интердисциплинарно дефинишући време, од Аристотеловог схватања времена као мере промене, преко Њутновог апсолутног времена, до Ајнштајнове теорије релативитета, кандидат истиче различит контекст перцепције времена у аудио-визуелној и посебно дигиталној уметности, указујући на комплексност и флуидност времена у овом пољу. Посебна вредност истраживања показује се у приказу субјективног и објективног времена, односно разлике између онога што се приказује на екрану и начина на који гледаоци то перципирају. Анализом низа теоријских извора, укључујући историјске увиде Стивена Керна и филозофска промишљања Мерлоа Понтија, представљен је сложен однос између времена и покрета у филму. Комбиновањем филозофије, науке и психологије, кандидат истражује како време може постати еластично, зависно од психолошких стања и доживљаја. Овај сегмент пружа основу за критичко промишљање о природи времена и начинима на које га филм може представити кроз визуелне и наративне стратегије, те пружа богат аналитички увид у промену перцепције времена и простора кроз развој технологије, нарочито филмског медија преласком у дигитални регистар.

У овом уметничком пројекту аналитички је размотрена веза три основна концепта временске перцепције у филму: време пројекције, драмско и психолошко време. Драмско време може бити кондензовано, проширено или еквивалентно, док психолошко време може варирати између аутора, лика и гледаоца, што отвара простор за личне интерпретације и емотивно ангажовање гледалаца. Посебан фокус стављен је на Делезов (Gilles Deleuze) концепт *слика-време*, који имплицира да свака слика или кадар у филму носи са собом унутрашњу динамику која, превазилазећи фиксни тренутак, заправо носи у себи могућност промене и еволуције. С друге стране концепт *време-покрет*, сугерише да сваки кадар филма постаје живо поље потенцијала, где се не очекује само визуелна интерпретација тренутка, већ и могућност да се тренутак трансформише у непрекидни покрет, чинећи да слика не буде само статичан објекат, већ жива флуидна форма која у сваком тренутку постаје ишчекивање следећег, унапред одређеног покрета или промене.

Кроз концепт филма као темпоралне уметности, истичуће се значај интеракције временских и просторних елемената у формирању филмског искуства. Кључна идеја је да се филмско време не може посматрати изоловано од просторних аспеката, јер заједно доприносе доживљају правог садашњег тренутка, чистог времена, безвремености или вечности. Кандидат вешто користи релевантне теоретичаре као што су Арнхеим и Петерлић како би поткрепио своја запажања. Посебна вредност писаног дела пројекта лежи у детаљној анализи како различити филмски елементи, попут крупног плана, монтаже, флешбекова и лајтмотива, утичу на пажњу и перцепцију публике. Наводећи Минстербергово запажање о крупном плану као рефлексiji пажње, кандидат пружа теоријску основу о томе како филм управља гледаоцем. Флешбекови и онирички сегменти добијају посебан третман, јер користе визуелне и звучне интервенције да створе осећај другачијег времена, често збуњујући перцепцију, али истовремено фокусирајући пажњу на кључне елементе приче.

Критички увид и оцена остварених резултата

Докторски пројекат *"Времинисценција"* визуелна трансформација драмског времена као метод рефлексije животних искустава у експерименталном филму представља изузетно детаљну и промишљену анализу у којој кандидат интердисциплинарно истражује комплексност перцепције времена и простора у филмском медију, те аудио-визуелној и дигиталној уметности уопште. Током реализације пројекта, експериментални филм *Времинисценција* служи као полигон за дубинско истраживање времена – не само као теме, већ и као наративног и визуелног грађевног елемента. Кроз употребу иновативних филмских и дигиталних техника, настоји се створити слојевитије, имерзивније уметничко искуство које продира испод површинске перцепције времена. Анализа кандидата, како у практичном, тако и у

писаном делу рада усмерена је на три кључна аспекта: саму тематску срж филма, специфичне начине третирања времена унутар наративне и визуелне структуре, као и шире разматрање концепта времена из научне и филозофске перспективе. У том контексту, филмска технологија постаје експериментално поље за преиспитивање савремених научно-филозофских теорија, стварајући тако простор за иновативну уметничку и интелектуалну рефлексију.

Свеобухватна уметничка артикулација Самира Смајовића осветљава како филм *Временисценција*, кроз различите техничке и уметничке приступе, успева да истражи и прикаже сложеност времена. Кандидат кроз филм преноси идеју времена које се може манипулативно обликовати, чинећи га живим ентитетом унутар филмске уметности. *Временисценција* поставља више питања него што нуди одговора, што чини филм моћним средством за истраживање како уметност може утицати на перцепцију и рефлексију свакодневних, а опет универзалних тема.

Идејно и тематски, *Временисценција* истражује унутрашње путовање главног јунака који, након несреће и суочавања са инвалидитетом, пролази кроз личну трансформацију. Његова борба за поновно успостављање смисла живота није приказана као линеарни пут опоравка, већ као динамички однос између различитих временских слојева који прожимају његову свест. Комбинујући нелинеарну нарацију и сложене визуелне ефекте, кандидат креира простор у којем се прошлост, садашњост и будућност не смењују, већ коегзистирају, чиме се филм удаљава од традиционалне узрочно-последичне структуре. Свако визуелно решење уједно је и наративни слој, где појединачни кадрови носе сопствену временску тежину. Оваква конструкција обликује и мења стабилну временску перспективу, утичући на њену реконфигурацију у филмској стварности.

Циљ овог уметничког пројекта је иновативно истраживање филмске темпоралности као динамичког ентитета, који се у *Временисценцији* обликује кроз концепте релативности и четвородимензионалног простор-времена. Филмска структура прожима субјективне и објективне аспекте времена, прилагођавајући их емотивном доживљају главног јунака. У писаном делу рада посебно поглавље „Просторно-временске трансформације покрета у филму“ анализира кључне аспекте трансформације покрета и времена у филмском изразу, указујући на техничке и уметничке поступке који дефинишу филмску темпоралност. Основна теза јесте да филм поседује јединствену могућност манипулације временско-просторним континуумом, омогућавајући гледаоцу да искуси време и покрет на начин који превазилази ограничења реалности.

Писани део докторског пројекта даје детаљан увид у појмовно-теоријске аспекте истраживања (концептуално, теоријски, методолошки и техничко-технолошки), а који су у вези са предложеном темом, као и у постигнутим резултатима истраживања.

Такође се детаљно образлаже процес реализације практичног, уметничког дела пројекта. Стил је академски и стручан, али довољно јасан и прецизан да омогући приступачност чак и у деловима који садрже специфичну терминологију. Текст нуди свеобухватан и информативан приказ развоја филмског медија кроз призму перцепције времена, наглашавајући јединствене карактеристике филма као уметности која је трансформисала начин на који људи разумеју и доживљавају време и простор.

Фокус кандидата на надградњу и усавршавање досадашње индивидуалне уметничке праксе, те напредовање у истраживањима у области дигиталних технологија, у *Временисценцији* доноси уметничко истраживање времена, унутрашње борбе и трансформације кроз експерименталну употребу дигитално-филмских техника и визуелних ефеката. Овај филм не само да истражује физичку и емоционалну трансформацију главног лика, већ се усмерава на метафизичке аспекте времена, манипулишући њиме како би пренео дубље филозофске поруке о перцепцији стварности, исказаној дигиталним технологијама.

Уметнички допринос филма чита се у кључним елементима: а) манипулације временом – филм се ослања на нелинеарну структуру и визуелну манипулацију временом (успорени кадрови, замрзнуте слике), што омогућава гледаоцима да доживе унутрашњу динамику времена не као серију одвојених тренутака, већ као флуидну повезаност прошлости, садашњости и будућности; б) визуелних ефекти и симболике (ефекти попут успорених сцена, преклапања временских слојева и замрзнутих тренутака) стварају сложене визуелне метафоре које не служе само за естетску вредност, већ имају дубоку спознајну функцију о функционисању свести; ц) емоционални и психолошки слојеви (применом високе стилизације у визуелним компонентама приказује се унутрашња борба главног лика, његова фрустрација, напетост, емпатија...); д) критичка дистинкција између стварности и субјективне перцепције (визуелним ефектима преиспитује се како емоционално искуство, губитак и прихватање утиче на перцепцију стварности и времена).

Закључак комисије

Докторски уметнички пројекат *”Временисценција” визуелна трансформација драмског времена као метод рефлексије животних искустава у експерименталном филму* оригинално је осмишљено и изведено дело из области дигиталне уметности. Кандидат Самир Смајовић реализовао је систематично осмишљен рад, који произилази из интердисциплинарне уметничке концепције и теоријске проблематизације, пружајући перспективу за даља промишљања.

Комплексност и уметничка вредност овог пројекта долази до изражаја кроз вишеслојну употребу савремених дигитално-технолошких алата, прецизно осмишљене визуелне ефекте и иновативну наративну стратегију, што резултира снажним експресивним потенцијалом дела. Изабрани концепт методолошки је промишљено разрађен, те интегрисан у кохерентну целину која подједнако афирмише креативну и истраживачку димензију пројекта.

Остварени резултати јасно демонстрирају кандидатов висок степен компетенције у области визуелног и дигиталног стваралаштва, његову техничку прецизност у примени дигиталних изражајних средстава, као и способност артикулације и интерпретације сопствене уметничке поетике.

Имајући у виду све наведено, Комисија са задовољством предлаже Већу интердисциплинарних студија Универзитета уметности у Београду да кандидату Самиру Смајовићу одобри одбрану докторског уметничког пројекта *"Времинисценција"* визуелна трансформација драмског времена као метод рефлексије животних искустава у експерименталном филму.

Београд, 10.02.2025.

Комисија:

Милош Павловић, ред. проф. (ФДУ)

Иван Шијак, ред. проф. (ФДУ)

Драган Димчић, ред. проф. (ФДУ)

др Александра Миловановић, ванр. проф. (ФДУ)

Синиша Бокан, ред. проф. (Академија уметности Нови Сад)